№ 224 Դեկտեմբերի 2 (14) 1881 Դեկտեմբերի 2 (14) № 224

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Ստորագրողները դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐԸ

ԵԿՈՂ 1882 ԹՒԻՆ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրօգրամմայով.

ՊՐՕԳՐԱՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներքին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Խառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆելիետօն կամ Բանասիրական, VIII. Յայտարարութիւններ.

ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. 10 րուբլ է, կէս տարվան 6 ր., իւրաքանչիւր ամսին 1 րուբլ. Հատով համարները 5 կոպէկ.

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մօսկվայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անգլիա. Աւստրօ-Ունգարիա. Կաթօլիկ ազգայինները. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Նոյմբերի 23

Համալսարանի երես տեսած մեր հայ երիտասարդները լայաղ չեն անում գնալ իրանց հայրենիքը, մեր գաւառական քաղաքներն ու գիւղերը ուսուցչութիւն անելու. Նրանք իրանց մեծ մարդ երևակայելով՝ աշխատում են մեծ քաղաքներում մեծ պաշտօն գտնել և մեծ փող դատել. Բայց ո՞ւմ ձեռքն է անցնում այնքան հազարաւոր հայ մանուկների դաստիարակութիւնը, ո՞վ է հասարակ դասի առաջնորդը այնտեղ,—մի որ և է երրորդ կամ չորրորդ դասատան համբակ-ուսուցիչ, կամ Ներսիսեան դպրոցից ու Գէորգեան ճեմարանից աւարտած երիտասարդ. Եւ գա է գլխաւորապէս մեր հասարակ դասին զարգացում տուողը, նրան բարի ուղղութիւն ցոյց տուողը, դէպի բարոյականութիւնը, ազնիւը և օգտաւէտը առաջնորդողը. Բայց մի՞թէ նա, որ ինքը չէ դաստիարակված կանոնաւորապէս, կարող է դաստիարակել ուրիշին, մի՞թէ նա, որին ցոյց չեն տուել իր օգուտները, կարող է մի ժողովրդի նրա օգուտները ցոյց տալ, նրա մէջ տարածված պակասութիւններն ու չարութիւնները ջնջել, ոչնչացնել և դէպի բարոյականութիւնը առաջնորդել.

Ուրեմն սովորեցրէք և դաստիարակեցէք այդ ուսուցիչներին կանոնաւորապէս, որ նրանք ևս կարողանան ուսում տալ և դաստիարակել մեր տգիտութեան խաւարով պատած գաւառացուն ինչպէս հարկն է, տուէք լաւ ուսուցիչներ, այն ժամանակ ծաղկած դրութեան մէջ կը տեսնէք և մեր ծխական ուսումնարանները, այն ժամանակ փակվածները կը բացվեն, նորերը ինչ տեղ չը կայ, կը հիմնվեն.

Ինչպէ՞ս գաւառացին անտարբեր չը լինի դէպի ծխական ուսումնարանը, երբ զգուացնում է նրան նախ ուսուցչի վարքն ու բարքը, երբ նրա որդին ոչ մի օգուտ, ոչ մի գիտութիւն չէ դուրս բերում այդ ազգային ուսումնարանից, ուրեմն միայն կորցնում է ժամանակ. բայց այդ ժամանակը որքան օգուտ կը բերէր, երբ որդին հօր հետ միասին ասեղ կամ մուրճ առնէր ձեռքը, երբ նոր կրպակում անգամ ծառայի պաշտօն կատարէր.

Եւ ի՞նչպէս կամ ումից բան սովորէ խեղճ աշակերտը. մի՞թէ այն ուսուցչից, որ չէ գրգռում նրա սէրը դէպի իր դասատու առարկաները, երբ չէ հասկացնում նրանց անհրաժեշտութիւնը, երբ չէ սովորեցնում նրանց հասկանալ և քննել այն, ինչ կարդում է, երբ այն ժամանակը, որ նա գործ է դնում իր դասերի վրա, կորչում է իզուր տեղը, երբ աշակերտը իր ուսուցչի տգիտութեան պատճառով, սովորում է հաւատալ կուրօրէն նրա խօսքերին, ուրեմն և անընդունակ է դառնում մտածելու և դատելու. պարզ է, որ իր չոր և անկանոն դասատուութիւնից ուսուցիչը զզուացնում է աշակերտին ուսումից.

Եւ դեռ մեր պատուելի ուսուցիչները գանգատվում են, որ ժողովուրդը չէ աշխատում պահպանել ուսումնարանի գոյութիւնը, որ ուսումնարանը աշակերտ կամ փող չունենալու պատճառով փակվում է. և մեր լրագրութիւնը անդադար կրկնում է, որ այդ ծխական ուսումնարաններից աւարտողներից ոչ մի բաժանորդ չունեն, և գրքեր հրատարակող անձերն և ընկերութիւնները նոյնպէս գանգատվում են, որ իրանց գրքերը շատ չեն գնվում.

Բայց հաւատացէք, որ այդ բոլորը կախված է գաւառական ուսուցիչներից. Յիշում եմ, երբ ես հայրենիքումս էի, այնտեղի ծխական ուսումնարանի ուսուցիչները կիրակի օրերը գրականական երեկոներ էին ունենում, և ժողովուրդը ուրախութեամբ յաճախում էր. ուսուցիչները նոցա հասկանալի ոճով բացատրում էին ուսման և դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, տեղեկութիւն տալիս հայոց պատմութեան և եկեղեցու մասին, ցոյց էին տալիս՝ թէ ինչպիսի առևել հեշտ միջոցով կարող են փող վաստակել, մի խօսքով նոյնպէս և նրանց շահերը պաշտպանելով.

Հասկանալի է որ այսպիսի երեկոները գրգռում էին նկատելի կերպով ժողովրդի սէրն ու համակրութիւնը դէպի ուսումնարանը, նրանք սկսում էին ընթերցասէր լինել, հետաքրքրվում էին իրանց արիւնակից եղբայրների արդի կեանքով. Ուրեմն մի՞թէ այսպիսի երեկոները չէին պահպանի ուսումնարանի գոյութիւնը ամենայն տեղ, մի՞թէ չէին նպաստի մեր լրագրների ու գրքերի տարածմանը, և մի՞թէ այդ գաւառական ուսուցչի պարտականութիւնը չէ.

Բայց մենք չունենք այդպիսի ուսուցիչներ. մեր արդի ծխական ուսումնարանի ուսուցիչը, բացի նրանից, որ իր առաջին պարտականութիւնները չէ կարող կատարել ինչպէս հարկն է, զուրկ է և մի այդպիսի ազնիւ գործ կատարելուց, որովհետև տգէտ է. և անկանոն դաստիարակված. Բայց ո՞վ է մեղաւորը, մի՞թէ ուսուցիչը,—ո՛չ, այլ այն ուսումնարանը, որ ծխական ուսումնարանների համար ուսուցիչներ ու քահանաներ է պատրաստում.

Ուշադրութիւն դարձրէք Ներսիսեան դպրոցի և նոյնպէս էջմիածնի ճեմարանի վրա. դրանք ունեն միջոց ու յարմարութիւններ լաւանալու, հանդէս հանեցէք դրանց թոյլ և վնասակար կողմերը. գործել պահանջեցէք, այո, գործել կանոնաւորապէս այն անձինքներից, որոնք կառավարում են այդ ուսումնարանները, մտրակեցէք անդադար ու անխնայաբար նրանց, երբ թոյլ տեսնէք, աշխատեցէք մտցնել նոր և լաւ ուղղութիւններ, աշխատեցէք ծաղկեցնել այդ երկու հիմնարկութիւնները, և այն ժամանակ ծաղկած դրութեան մէջ կը տեսնէք և՛ մեր ծխական ուսումնարանները. Այո, այդ երկու հիմնարկութիւնները մեծ նշանակութիւն ունեն մեզ համար. այդտեղից աւարտողների ձեռքին է մեր հասարակ դասի օգուտը, դրանք են նրան ճանապարհ, ուղղութիւն ցոյց տուողը. եթէ վատ են և անընդունակ այդ առաջնորդները, ուրեմն և վատ ու վնասակար ճանապարհով կընթանայ և հասարակ դասը. բայց մի՞թէ այդ քիչ բան է. Ուստի պէտք է ուղղել և լաւացնել այդ ուսումնարանները, աւելորդ չը պէտք է համարել ուշադրութիւն դարձնել դրանց վրա. եթէ կեանք տաք այդ ուսումնարաններին, կեանք կը տաք և մեր հասարակ դասին.

Ա. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Աւետիս Գուլակեանցի թարգմանած գրքոյկը, որ բաղկացած է երկու փոքրիկ վէպերից «Գրանադայի ջրբեր» և Նիւրընբէրգեան ձու». Տպված է Թիֆլիսում, Մովսէս Վարդանեանի և ընկ. տպարանում, 1881 թւին.

—

Չը նայելով որ Թիֆլիսում կայ «Գրքերի հրատարակութեան» ընկերութիւնը և այժմ «Բարեգործական» ընկերութիւն, դարձեալ ամեն մարդ, որ կամ մի գիրք է ուզում հրատարակել, կամ նիւթական օժանդակութիւն է խնդրում, անպատճառ դիմում է «Մշակի» խմբագրութեանը. Թող դիմեն այդ երկու ընկերութիւններին. Մեր խմբագրութիւնը ամեն բան չէ կարող անել. Մի՞թէ, չը նայելով որ այդ երկու ընկերութիւններ կան, մենք պէտք է նրանց պաշտօնը կատարենք. Մինչև որ «Բարեգործական» ընկերութիւնը չը կար, «Մշակը» 1878 թւից սկսած, հաւաքեց մեծ գումարներ այլ և այլ նպատակներով. Վանի հրդեհից՝ վնասվածների համար, Արարատեան ընկերութեան համար, Միացեալ ընկերութեան համար, սովից տանջվողների համար, «Ժուրնալ դ'Օրիանի» բաժանորդագրութեան համար, և այլ նպատակների համար մենք չորս տարվայ ընթացքում հաւաքեցինք աւելի քան 100,000 րուբլ. «Մշակի» խմբագրութիւնը, ուրեմն առանց մեծ մեծ խօսելու, առանց ընդհանուր ժողովներ կազմելու չորս տարվայ մէջ կարողացաւ այնքան փողեր հաւաքել, որքան հազիւ թէ տաս տարվայ մէջ նոր հիմնված հայկական Բարեգործական ընկերութիւնը կը կարողանայ հաւաքել, եթէ մանաւանդ այդպէս դանդաղ կընթանայ, ինչպէս այժմ, իր հիմնվելուց յետոյ է ընթանում. Ոչ մի տեղ ձայն չը կայ նրա մասին, ոչ մի լրագրում յայտարարութիւն, ազդ, յորդոր ընկերութեան խորհրդի կամ նրա նախագահի կողմից չէ տպվում, ընդհանուր ժողովից յետոյ ոչինչ չէ լսվում թէ ինչ է անում ընկերութիւնը.

—

Մօսկվայում հրատարակվող «Փարոս Հայաստանի» երկամսեայ պատկերազարդ հանդէսը իր նոյեմբեր—դեկտեմբեր տետրակի մէջ յայտնում է թէ դադարում է հրատարակվելուց. Շատ ցաւալի է որ դարձեալ դադարել է մեր պարբերական հրատարակութիւններից մինը. Խմբագիրը յայտնում է թէ իր գլխաւոր աշխատակցի հիւանդութեան պատճառով է դադարում հրատարակութիւնը. Մի և նոյն ժամանակ յայտարարութեան մէջ յայտնված է որ հանդէսը ունեցաւ 516 բաժանորդ և այս տարի վնաս կրեց 367 րուբլ. Մեր կարծիքով գործը, ուրեմն, լաւ էր գնում և հրատարակիչը գանգատվել չէր կարող ունենալով միմիայն 367 րուբլ դեֆիցիտ. Այդ տեսակ աննշան դեֆիցիտ ունենալով, «Փարոս» հանդէսը կարող էր հետևեալ տարի օգուտ էլ ունենալ. Եթէ այդ տեսակ աննշան դեֆիցիտի համար պէտք է կանգնեցնել հրատարակութիւնը, ի՞նչ պիտի անեն նրանք, որոնք տարեկան 2000 ր. դեֆիցիտ ունէին տաս տարի շարունակ. Բայց մի բան զարմացնում է մեզ. «Փարոսի» հրատարակիչը համ գանգատվում է որ նիւթապէս ժողովուրդը չօգնեց նրան, համ էլ ակնարկում է որ ստիպված է դադարեցնել իր հրատարակութիւնը, որովհետև այլ և այլ յարձակմունքներ է կրել. Եթէ լրագիրները պէտք է դադարէին հրատարակվելուց՝ կրած յարձակմունքների պատճառով, ամենից վաղ «Մշակը» պէտք է դադարէր, որովհետև ոչ մի հրատարակութիւն չէ եղել հայերի մէջ, որ այդքան յարձակմունքներ, հայհոյանքներ, անձնական վիրաւորանքներ կրած լինէր, որքան «Մշակը». Բայց այնու ամենայնիւ մեր թերթը, փոխանակ ընկնելու, տարուց տարի աւելի բաժանորդներ է ստանում.

—

«Донская Пчела» լրագիրը իր № 89 բանասիրականի մէջ տպեց մի յօդուած «Еще одно доказательство» վերնագրով, որ քաղուածք է «Մշակի» № 214 մէջ տպված «Դարձեալ մի ապացոյց» առաջնորդող յօդուածից.

—

Վլադիկավկասի ռուս թատրոնական խումբը հասաւ ԹԻՖԼԻՍ և շարունակ մինչև փետրվար ամիսը, տալու է ներկայացումները մեր քաղաքային թատրոնում.

—

Այս օրերս կատարվեցաւ մի յանդուգն գողութիւն Սարաջեվի տանը, այն բնակարանում, որտեղ կենում է ֆրանսիական օպերէտային խումբը, որ խաղում է Արծրունու թատրոնում. Մինչ որ խմբի բոլոր անդամները դուրս էին, ներկայացումն էին տալիս, անյայտ գողեր մտան նրանց սենեակները, գողացան մօտ 1500 րուբլ գումարի փող և իրեղէններ և նորից փակեցին սենեակների դռները. Պօլիցիային իմաց տրվեցաւ. Կարծում են որ այդ գողութիւնը կատարվեցաւ տան ծառաների ձեռքով. Լսեցինք որ իմերէլ ծառաներից երկուսը բանտարկված են.

—

«Газета Гатцука» լրագրին թոյլ է տրված հրատարակվել առանց ցենզուրայի.

—

«Порядокъ» լրագիրը հերքում է այն լուրը որ իբր թէ ռուս սեմինարիան Լայպցիգի մէջ պէտք է փակվի.

—

Ստացանք ԳԱՆՁԱԿԻՑ պ. Աւետիս Մալեանցից 4 րուբլ բաժանորդագին «Journal d'Orient» լրագրի համար. Նախընթաց փողի հետ կանի 896 րուբլ 15 կոպէկ.

—

Մեզանից անկախ պատճառներով «Մշակի» երէկվայ համարը չը կարողացանք հրատարակել.

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետևեալ նոր գրքերը. պ. Գրիգոր Շահնազարեանցի «Պապի ձեռնոցները», մանկական վէպ. Նոյն պարոնի թարգմանութիւնը «Մայրական դաստիարակութիւնը» գործ Ֆ. Բամբուսանի և վերջապէս պ. Ս. Մանդինեանից փոխադրած «Կեանքի հանգա-

մանկներին համեմատ թատրոնութիւն» գիրքը: Երեք գրքերն էլ տպված են այս 1881 տարի, Մովսէս Վարդանեանցի և ընկերութեան տպարանում, Թիֆլիսում: Գրքերի գները շատ էժան են նշանակված: Պէտք է խոստովանենք որ պ. Գրիգոր Շահբուդաղեան շատ լաւ ընտրութիւններ է անում իր թարգմանութիւնների համար: Ցենք կարող չը յիշել որ պ. Վարդանեանի տպարանը շատ մաքուր կերպով է տպում գրքերը:

—

Պ. Երուանդ Ալպեկեան խնդրում է մեզ տպել որ պատրաստի թարգմանած ունի տպագրութեան համար Բ. Շմիտղի «Маленькій эмигрантъ» և Օստրովսկու «Утро молодаго человѣка»: Նոյնպէս սկսել է թարգմանել Նիէրեցի «Le petit berger et son chien» և Լուի Ֆրեօբէլի «La vertu persecutée»: Վերջապէս մտադիր է թարգմանել և Ֆօն-Վիզինի «Бригадиръ» անունով կոմեդիան:

—

Օդեսայում, ինչպէս հաղորդում է «Порядокъ» լրագիրը, պատահեցին Նոյեմբերի կէսին մի քանի անկարգութիւններ. տասն, տասն և հինգ հոգուց բաղկացած խմբեր, որ ցերեկով յարձակվում էին խանութների վրա, կոտրում էին ապակիներ, մտնում էին խանութներ, հարուածում էին խանութատէրերին, գողանում էին փող և թանգագին իրեղէններ և անհետանում էին: Գեներալ-նահանգապետը կարգադրութիւն արաւ բաղմացնել պօլիցիականների և ձիաւոր ժանդարմների թիւը:

—

Ընթերցողին արդէն յայտնի է, որ երեկի ֆրանսիացի դերասանուհի Սարա Բէռնար, Օդեսայի թատրօնից կառքով դուրս գալուց յետոյ ենթարկվեց մի քանի խառնակիչների յարձակմանը, որոնք դերասանուհուն ողորութեամբ ողջունող մօտ վեց հազար ամբոխի միջից սկսեցին քարեր արձակել Սարա Բէռնարի կառքի վրա, կանչելով «կորչեն հրէաները»: Քարերը կոտրեցին կառքի ապակիները, վիրաւորեցին դերասանուհուն և նրա հետ նստած իր դերասանական խմբի կառավարչին: Սարա Բէռնար հասնելով հիւրանոցը, որտեղ իջել էր, դիմեց իրան ողջունող ամբոխին, ասելով որ իր ամբողջ կեանքը կը պահի, որպէս յիշատակ այն քարը, որ նետվեցաւ նրա կառքի մէջ, որովհետև նա այդ տեսակ ընծաներ դեռ իր կեանքում երբէք չէ ստացել և յոյս ունի որ երբէք չի ստանայ: Օդեսայի նահանգապետը այնուհետև, քանի որ Սարա-Բէռնար Օդեսայումն էր, հրամայեց մի խումբ ձիաւոր զինուորականներին ուղեկցել դերասանուհու կառքը, ուր և գնար նա: Օդեսայից ֆրանսիացի արտիստուհին գնաց Կիև, այնտեղից պէտք է ուղևորվի Մօսկվա և Ս. Պետերբուրգ:

—

Ռուս երգիչ Սլավեանսկի, որ երկու տարի սորանից առաջ իր երգիչների խմբով մի քանի կօնցերտներ տուեց Թիֆլիսում, այժմ շարունակում է ժողովրդական կօնցերտներ տալ Ռուսաստանում: Նորերումս «Порядокъ» լրագրում տպված Մարկօլի մի յօդուածը շատ խրատալի կերպով նկատում է որ ժողովուրդը ամենից աւելի սիրում է երգ, մանաւանդ խօրական երգը, որ մեծ կրթողական ազդեցութիւն ունի ժողովրդի գեղարուեստական զգացմունքի վրա և զարգացնում է այդ զգացմունքները: Մենք մեր կողմից կաւելացնենք որ մեր հայոց ժողովուրդն էլ շատ է սիրում երգեցողութիւն և եթէ մեր երաժիշտներից մինը կազմէր երգիչ սիրողների խումբը, որ կերգէր հայոց երգեր (ի հարկէ երգերը պէտք է յօրինել, փոխադրել, կազմել) նա ոչ թէ միայն մեծ աջողութիւն կունենար մեր հասարակութեան մէջ, բայց և կարող էր առաջին փողեր վաստակել, մանաւանդ, եթէ ինչպէս Սլավեանսկին անում է, տարին մի անգամ գոնէ պտտէր իր խմբով ամբողջ Անդրկովկասում: Մեր մասնագէտ երաժիշտներից ոչ ոք չէ մտածում փոխադրել խօրական երգերի վրա և յարմարեցնել խմբային կանոնաւոր երգեցողութեանը մեր ժողովրդական երգերը և մեր եկեղեցական եղանակները: Վերջապէս և եւրօպական մոտիվները կարելի էր յարմարեցնել հայոց խօրական երգեցողութեանը: Ինչքան անկատար կը լինէր սկզբից այդ տեսակ փորձը, նա այնուամենայնիւ, ժամանակով մեծ օգուտներ կը բերէր, իսկ գործին ձեռնամուխ եղողներին մեծ շահ էլ կը տար: Ցաւն այն է որ մեր հայ երաժիշտներից ոչ ոք չէ մտածում այդ գործի վրա, որովհետև բոլորն էլ իրանց ոգով, իրանց ուղղութեամբ օտար են ամբոխի պահանջներին և նրա բնաւորութիւնը չեն ճանաչում:

—

Այս րոպէիս ստացանք ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ պ. Լևոն Խանաղեանցից մի հեռագիր, որ մի շատ ցաւալի լուր է հաղորդում մեզ: Մեր հասարակական սակաւաթիւ աբեղաներից մինը պակասեց մեզ: Նոյեմբերի 30-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին վախճանվեցաւ Վահան վարդապետ Բաստամեանց: Մենք յիշում ենք այն ժամանակները, երբ մեր համալսարանական երիտասարդութիւնը ձգտում էր աբեղայութեան կոչմանը: Եւ ահա, ոչինչ հետևանքին չը հասած, իր երազները փշրված տեսնելով, վախճանվում է նրանցից մինը երիտասարդ հասակում:

—

«Порядокъ» լրագրին հաղորդում են որ Ս. Պետերբուրգի մի հայ երիտասարդ սիրող պ. Թամամշեվ իրաւունք ստացաւ կազմել երեք ներկայացումներ յօգուտ Փոքր-Ասիայի չքաւոր հայերի: Այդ ներկայացումների մէջ կը մասնակցեն ամենայայտնի արտիստները և արտիստուհիները:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

Բլէկբօրնի մէջ մարկիզ Հարտինգտօն արտասանեց մօտաւորապէս հետևեալ ճառը: „Մեր հակառակորդները ի միջի այլոց մեղադրում են մեզ նրանում, որ երբ ընդդիմադրական կուսակցութիւն էինք կազմում, մենք դատապարտում էինք Բեռլինի դաշնագիրը, իսկ մինիստրութիւն կազմելուց յետոյ նպաստեցինք նրա իրագործմանը: Բայց մենք երբէք անպայման չենք դատապարտել այդ դաշնագիրը, մենք միայն ասում էինք, որ նա կարող է աւելի լաւը լինել: Մեր հակառակորդները այդ դաշնագրի մէջ ամենամեծ նշանակութիւն տալիս էին այն մասին, որ պահանջում էր թիւրքաց երկրի մաքրելը ռուսաց զօրքերից, իսկ թիւրքահպատակ ժողովուրդների վիճակի թեթևացնելը նրանց համար երկրորդական հարց էր: Մինչև անգամ այժմ նախկին մինիստրութեան անդամներից մէկը, լօրդ Սոլսբերի, դատարկ բան է համարում այն հարցը, թէ մի փոքր կտոր հողը Ալբանիային թէ Չերնօգօրիային կը պատկանի: Նա մոռանում է, որ երբեմն մի կտոր հողից կախված է ամբողջ երկրի բարօրութիւնը և խաղաղութիւնը: Բայց հարցը նրանումն է, որ պէտք էր ստիպել Թիւրքիային դաշնագիրը երկու կողմերի համար էլ միատեսակ պարտաւորեցուցիչ համարել: Եթէ Ռուսաստանը պարտաւոր էր մաքրել Թիւրքիան, հետևապէս Թիւրքիան էլ պէտք է կատարէր այն բոլոր պարտականութիւնները, որոնցով այդ գործը պայմանաւորված էր: Եւրօպական միւս պետութիւնների օգնութեամբ մենք կարողացանք ստիպել Բ. Դուռը, որ նա կատարէր իր պարտականութիւնները Յունաստանի և Չերնօգօրիայի վերաբերութեամբ, իսկ այժմ լօրդ Գրէնվիլին աշխատում է նոյն բանն անել և Հայաստանի վերաբերութեամբ: Եթէ մենք չենք կամենում, որ եւրօպական խաղաղութիւնը անդադար խանգարվի Թիւրքիայի կռիւների պատճառով իր հպատակ քրիստոնեայ ազգութիւնների հետ, ուրեմն մենք պէտք է նրան հասկացնենք, որ ոչ թէ միայն Ռուսաստանը, այլ և ամբողջ Եւրօպան հակում է, որ Թիւրքիան կատարէ իր պարտականութիւնները: Բրիստօլի մէջ արտասանած ճառով լօրդ Սոլսբերի ասաց, որ Անգլիայի շահերին համապատասխան և աջող չէ կարելի անուանել այն քաղաքականութիւնը, որ թողել տուեց Ռուսաստանին հասցնել Կասպեան երկաթուղին մինչև Ասխաբադ և իր առաջաւոր դիրքերը մինչև Մերվ հասցնել: Զարմանալի է այն խօղութիւնը, որ Միջին Ասիայի քարտէզը ուսումնասիրող քաղաքական մի գործիչ կարող էր չը նկատել, որ Կասպեան ծովից սկսած մինչև Ասխաբադի կէսն էլ չէ հասցրած և որ ոչ մի ռուս զինուոր ոտք չէ կոխել Մերվի թիւրքմէններով բնակեցրած երկիրը: Բայց դուցէ այդ հանգամանքը նշանաւոր չէ: Բայց ենթադրենք, որ նրա ցոյց տուած փաստերը ճշմարիտ են: Նախկին կառավարութիւնը ինչ միջոցներ գործ դրեց այդ փաստերի առաջն առնելու համար: Լօրդ Սոլսբերիին յայտնի է, որ ռուսաց արշաւանքը թիւրքմէնների երկրի վրա սկսվեցաւ միաժամանակ մեր յարձակմունքի հետ Աֆղանիստանի վրա: Ռուսաց արշաւանքի աջողութեանը խանգարեցին իրանք թիւրքմէնները և ոչ թէ մեր յաղթութիւնները Աֆղանիստանի մէջ: Լօրդ Սոլսբերի նկատում է. „ինչ ուզում են ասեն նախկին մինիստրութեան աֆղանական քաղաքականութեան մասին, բայց նա գոնեա այն օգուտը տուեց, որ յաւիտեան հեռացրեց ռուսաց դեսպանութիւնը Աֆղանիստանից և վերջ դրեց ռուսաց դիպլօմատիկան ազդեցութեանը այդ երկրի մէջ:“ Ես կանոնաւոր պատճառաբանութիւններ եմ լսել աֆղանական պատերազմը արդարացնելու համար, բայց մինչև այժմ ոչ ոք չէր էլ մտածել ասել, թէ այդ պատերազմը սկսվեցաւ ռուսաց խաղաղ դեսպանութիւնը Աֆղանիստանից արտաքսելու համար: Արդեօք չէ մտածում լօրդ Սոլսբերի, որ „մենք արտաքսեցինք ռուսաց դեսպանութիւն“ նախադասութիւնը մեզ բարեկամ դրացի պետութիւնը կարող է չը հաւանել: Այնքանը գիտեմ, որ եթէ մեզ համար այդ ասէին, մենք շատ գոհ չէինք լինի: Առանց որ և է պատճառի արտասանած այդպիսի նախադասութիւնները կարող են յարուցանել փոխադարձ թշնամութիւն և անհաւատարմութիւն, որոնք առանց այդ էլ շատ շատ են բարձրանում Անգլիայի և Ռուսաստանի մէջ: Մի և նոյն ժամանակ լօրդ Սոլսբերի ճշտութեամբ չէ պատմում փաստերը: Եթէ նա մէկին արտաքսել է Աֆղանիստանից, դա ոչ թէ ռուսաց դեսպանութիւնն է, այլ այդ երկրի օրինաւոր կառավարիչ էմիր Շիր-Ալին, իսկ ռուսաց դեսպանութիւնը հեռացաւ Շիր-Ալիի հետ միաժամանակ: Ինչ կը վերաբերի մեզ, մենք երբէք չենք հետևել այնպիսի քաղաքականութեան, որ բացատապէս անգլիական շահերն է ունեցել ի նկատի: Մենք աշխատել ենք գործել Եւրօպայի հետ համաձայնութեամբ և այդ մեզ աջողվել է: Ճշմարիտ է այդպիսի քաղաքականութիւնը մի փոքր դանդաղեցնում է գործողութիւնը, բայց երբ նա վճռում է մի բան, այդ վճիռը անփոփոխ է մնում:“ Քննելով գործերի դրութիւնը Իրլանդիայի մէջ, լօրդ Հարտինգտօն ասաց մօտաւորապէս հետևեալը: „Այդ հանգամանքների մէջ անխոսակած յուսահատեցնող շատ բան կայ: Բայց պէտք չէ մոռանալ, որ բոլոր չարիքի պատճառը իրլանդական ժողովրդի անմտութիւնը չէ: Անցեալի մէջ Անգլիան էլ շատ սխալներ է արել: Այդ սխալները դեռ ուղղված չեն և, եթէ մենք մի կողմից պէտք է եռանդով գործադրենք ձեռնարկած միջոցները, միւս կողմից պէտք է գործենք անչափ համբերութեամբ:“

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Վիեննայի կիսապաշտօնական թերթերը հաստատում են այն լուրը, որ աւստրօ-ունգարական արտաքին գործերի նոր մինիստր կոմս Կալնօկի, որ այդ պաշտօնը ստանալուց առաջ վարում էր աւստրիական դեսպանի պաշտօնը Ս. Պետերբուրգի մէջ, իր գլխաւոր պարտականութիւն է համարում մի տեսութիւն կայացնել ռուսաց և աւստրօ-ունգարական կայսրների մէջ: Այս գործի համար իշխան Բիսմարկ օգնում է աւստրիական մինիստրութեանը: Աւստրիական կառավարութեան աշխատանքների նպատակն է լրացնել այն համերաշխութիւնը, որ կայացել է իտալական թագաւորի և աւստրիական կայսրի տեսութեան ժամանակ: Բօսնիայի մէջ զինուորական օրէնքների մտցնելը ցոյց են տալիս, թէ ինչ նպատակով է պատրաստվում դիպլօմատիկան այդ համերաշխութիւնը: Բ. Դուռը յանձնել է իր դեսպանին Վիեննայի մէջ աւստրիական կառավարութենից բացատրութիւններ պահանջել Բօսնիայի մէջ զինուորական օրէնքներ մտցնելու վերաբերութեամբ: Եթէ թիւրքաց կառավարութիւնը այդ բացատրութիւնները բաւարար չի համարի, նա մի շրջաբերականով բողոք կուղարկէ պետութիւններին: Մինչդեռ Վիեննայի մէջ աշխատում են ստանալ պետութիւնների համաձայնութիւնը Բօսնիան վերջնականապէս Աւստրօ-Ունգարիայի հետ միացնելու համար, որպէս զի Թիւրքիան այլ ևս իրաւունք չունենայ բողոքելու: Այս գործի մէջ շատ բան կախված է Ռուսաստանի համաձայնութենից և այն դիրքից, որ կը բռնի անգլիական կառավարութիւնը:

ԿԱԹՈԼԻԿ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԸ

Ցաւօք սրտի կը կարդամք մայրաքաղաքին լրագրութեանց մէջ մեր կաթոլիկ ազգայնոց մէջ կրկին ծագած յուզմունքն, որ կը դառնայ Նոցա Գեր. Ազարեան Պատրիարքի ընտրութեան օրինաւոր կամ ապօրէն լինելուն վրայ: Նոյնպէս վարչական խորհրդոյ անդամոց ընտրութիւնն իսկ ապօրէն և անկանօն կը հռչակուի. կ'ասուի թէ՝ ընտրողներէն ոմանք Պատրիարքական ընտրութեան չէին մասնակցած, ուստի անմիջապէս հրաժարական տուած էին. ուրիշ ոմանք ալ վերջին նստի մը մէջ՝ որ աղմկալից եղած էր՝ հրաժարելով խոյս տուած են ժողովէն: Իրաց այս վիճակը ի հարկէ մխիթարական չը կրնար լինել ընդհանուր Հայ Ազգի համար, որք առանց կրօնի խտրութեան մի Ազգ կը կազմեն, և պարտին մի սիրտ մի հոգի լինել միակ նպատակ ունենալով ազգային ընդհանուր լուսաւորութիւնն:

Մի ուրիշ ցաւալի և գայթակղական օրինակ ևս է Գեր. Ազարեանի գեղեցիկ խոստմունքներուն հակառակ, որ էր Հայերէն լեզուն իւր Պատրիարքարանի պաշտօնական լեզուն ընել, Հայագիր և տաճկախօս տպեալ պաշտօնական գիրն հրատարակելը, որ եթէ ստոյգ է, չը կրնար համաձայնիլ նորա պատուաւոր խոստմանց և համակիր յայտարարութեանց զոր պաշտօնական այցելութեանց և տեսակցութեանց մէջ հրապարակաւ խոստացած էր:

Հոգ չէ կրօնն՝ բոլորում մարդկային համոզման վրայ հիմնեալ կը լինի, կրնայ փոխուիլ ըստ յաջորդ համոզմանց ալ, բայց ազգութիւնն՝ բոլորում բնական ծնունդ է, չէ կարելի փոփոխման ենթարկուիլ: Կրօնափոխ Հայ մի միշտ Հայ կը մնայ: Այսու տեսակէտով պապական և բողոքական եկեղեցեաց յարեալ ազգայինք Հայութեան անդամներն են: Ուրիշ խնդիր է եթէ Հայ մի անձամբ ընտրարէ զինքն իւր ծնող բնական Ազգէն